

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa, 22/11/2018

IX.517.599.2017.PM

Pan
gen. Jacek Kitliński
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej

ul. Rakowiecka 37a
02-521 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Dyrektorze Generalny,

Warunki bytowe w jednostkach penitencjarnych, w jakich przebywają osoby pozbawione wolności, pozostają od lat w stałym zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich. Zarówno w toku rozpoznawania indywidualnych wniosków więźniów, jak również podczas czynności prowadzonych przez pracowników Biura RPO w zakładach karnych i aresztach śledczych, stwierdzamy występowanie wielu problemów wynikających z kwaterowania osadzonych w wieloosobowych celach mieszkalnych, zwracając szczególną uwagę na warunki w celach większych niż 10-osobowe.

Umieszczenie w bardzo dużych celach wielu osób, często mających deficyty z kontrolowaniem emocji, stymuluje wzrost napięcia i stresu, które znajdują upust w sytuacjach konfliktowych. Każdy konflikt, z uwagi na możliwość eskalacji, stanowi z kolei zagrożenie dla wewnętrznego bezpieczeństwa jednostki i bezpieczeństwa osobistego osadzonego. Cierpią przede wszystkim więźniowie słabsi, zajmujący z różnych powodów niższą pozycję w grupie. Przypadki znęcania się fizycznego i psychicznego, najczęściej mające miejsce właśnie w celach wieloosobowych, to zwykle nie zdarzenia spontaniczne i krótkotrwałe, a rozciągnięte w czasie i jeśli nawet

nienagminne, to jednak każde jest osobistym i traumatyzującym przeżyciem konkretnej ofiary, o trudnych do przewidzenia i przewyciężenia konsekwencjach.

Nie bez znaczenia jest również bardzo mała aktywność poza celą mieszkalną osób tymczasowo aresztowanych, jak i skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego.

W celach kilkunastoosobowych, oprócz trudnych interakcji międzyludzkich, będących konsekwencją izolacji penitencjarnej, trudne są również warunki bytowe, godzące w poszanowanie prawa do prywatności. Niejednokrotnie cele te wyposażone są zaledwie w jedną toaletę i jedną umywalkę, co uniemożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych i część osadzonych zawsze musi długo czekać na toaletę. Brak sprawnej wentylacji powoduje zaś, że w celi panuje zaduch i nieustannie utrzymuje się nieprzyjemny zapach, wydobywający się z kącika sanitarnego.

Przepisy krajowe nie regulują maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych. Mając jednak na uwadze kodeksową zasadę wykonywania kar i środków zapobiegawczych w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej, a także zalecenia międzynarodowe, należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w kilkunastoosobowych celach mieszkalnych, w jednostkach penitencjarnych typu zamkniętego, nie spełniają tych standardów.

Stanowisko takie wyraził Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym. Czytamy w nim, iż „w wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. (...) Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto, istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Poza tym,

w systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwatrowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym”.

Zgodnie z Regułą 19.3 Europejskich Reguł Więziennych, więźniowie powinni mieć bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto w Regule 15 Reguł Mandeli, która stanowi, że urządzenia sanitarne będą odpowiednie do zapewnienia każdemu więźniowi możliwości zaspokojenia potrzeb naturalnych w czysty i przyzwoity sposób. Takie standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków możliwych do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy, jak i ONZ.

Powyżej wskazane niedogodności dostrzegają kierownicy jednostek penitencjarnych, którzy podnoszą aspekt trudności w zapewnieniu w celach wieloosobowych bezpieczeństwa i porządku, a także w realizacji licznych formalnych wymogów rozmieszczenia więźniów, wynikających z zasad określonych w art. 110 § 4 k.k.w., § 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz § 3 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków używania wyrobów tytoniowych, w tym nowatorskich wyrobów tytoniowych, lub papierosów elektronicznych na terenie obiektów jednostek organizacyjnych lub organów podległych lub nadzorowanych przez Ministra Sprawiedliwości i urzędu obsługującego Ministra Sprawiedliwości, a także w środkach przewozu osób używanych przez te podmioty.

Tymczasem, według informacji udzielonej przez podległe Panu Dyrektorowi Biuro Informacji i Statystyki CZSW, w dniu 31 lipca br. w jednostkach penitencjarnych typu zamkniętego funkcjonowało 89 cel większych niż dziesięcioosobowe: jedenastoosobowych – 13, dwunastoosobowych – 23, trzynastoosobowych – 18, czternastoosobowych – 6, piętnastoosobowych – 2, szesnastoosobowych – 23, siedemnastoosobowych – 3 i jedna osiemnastoosobowa.

Jako przykład jednostki, w której mogą wystąpić powyższe niedogodności, można wskazać Areszt Śledczy w Białymstoku, gdzie w celach o pojemności większej

niż dziesięcioosobowa przewidziano zakwaterowanie dla 260 osadzonych na ogólną pojemność 713, co stanowi 36,46 % miejsc.

Należy przy tym zauważyć, że z Miesięcznej Informacji Statystycznej Centralnego Zarządu Służby Więziennej za miesiąc wrzesień 2018 r. wynika, że faktyczne zaludnienie w oddziałach mieszkalnych wynosi 91,4 %. Służba Więzienna dysponuje zatem możliwością czasowego wyłączenia z użytkowania części cel mieszkalnych w celu finalnego zapewnienia humanitarnych warunków bytowych osobom w nich zakwaterowanym. Okoliczność zaś, że część budynków mieszkalnych jest objęta nadzorem konserwatora zabytków, nie zwalnia Służby Więziennej z obowiązku zapewnienia godnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Dyrektorzy aresztów śledczych i zakładów karnych wskazują przy tym, że kluczowy dla możliwości dostosowania pawilonów do godnych warunków bytowych nie jest jednak sprzeciw konserwatorów, lecz zapewnienie środków finansowych.

Rzecznik Praw Obywatelskich dąży do tego, by warunki w więzieniu nie odbiegały od standardów przyjętych w społeczeństwie. Zatem liczba osadzonych, jak i codzienne czynności realizowane przez nich w celi mieszkalnej powinny odbywać się zgodnie nie tylko z normą prawną, ale również z normą kulturową i społeczną. Stąd uprzejmie informuję, iż skargi osadzonych na odbywanie kary w celach większych niż 10-osobowe będą uznawane w Biurze RPO za zasadne w związku z naruszeniem prawa do humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności.

W związku z powyższym, zwracam się do Pana Dyrektora Generalnego z uprzejmą prośbą o przyjęcie planu likwidacji w jednostkach penitencjarnych typu zamkniętego wszystkich cel mieszkalnych większych niż dziesięcioosobowe i zabezpieczenie na ten cel środków finansowych. Proszę również o powiadomienie o podjętych decyzjach w przedstawionej sprawie.

Z wyrazami szacunku,

Adam Bodnar